

ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดน
ปาดังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย

**Muslim Traders across Border: Their Everyday Life Practices in
Padang Besar, Thailand – Malaysia Borderlands**

เก็ตถวา บุญปรากฏ¹
Kettawa Boonprakarn

Abstract

This research aimed to study 1) the social meaning of the borderland of Padang-Besar, a Thai town bordering Malaysia, 2) Muslim Traders' trading networks across Padang Besar border, 3) trading activities of Thai Muslim traders across Thailand - Malaysia Border in negotiating with the state's law and Islamic principles, and 4) the Malaysian people's consumption of clothing across the border, the building of social identity through clothing and the meaning of clothing they used. Anthropological methodology was employed in this field research. The subjects studied were fifteen key informants who were Thai Muslim traders and labor across the border and 22 of those involved in the border trading: public transport vehicle drivers, truck drivers, government officials and local people. The instruments used were participatory observation, interviews of key informants and case study. The data analysis was done by categorizing, decoding, and interpreting the data which were validated by triangulation. The results showed that 1) this borderland has social meaning according to the happenings at the time dimension 2) the patterns of trading network relationship of Thai Muslim traders across the border were complex

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
Assistant Professor, Ph.D, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus
E-mail: kettawa@hotmail.com

and varied. 3) Thai Muslim traders activities across the border all challenged the taboos under Islamic principles, 4) imported clothing from Thailand were favored by Malaysians who valued them as fashionable, indicating higher social and economic status when compared to the simple clothing worn by people in Malaysian Muslim circle. The clothing was also adapted to suit different time and occasions.

Key word: Muslim traders across the border, Thailand - Malaysia
Borderland, everyday life practice, Padang Besar

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความหมายทางสังคมของพื้นที่ชายแดน ปาดังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย 2) ศึกษาเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดน ปาดังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย 3) ศึกษาการดำเนินกิจกรรมทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดน ปาดังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย ในการต่อรองกับกฎระเบียบของรัฐ-ชาติ และต่อรองกับหลักการ อิสลาม 4) ศึกษาการบริโภคสินค้าเสื้อผ้าข้ามแดน การสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมและการให้ ความหมายในการสวมใส่เสื้อผ้าของชาวมาเลเซีย ใช้วิธีวิทยาทางมานุษยวิทยาในการทำงาน ฝังตัวในสนามของการวิจัย โดยศึกษากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 15 คน คือ ผู้ค้ามุสลิม ข้ามแดน และแรงงานรับจ้าง และศึกษากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการค้าข้ามแดน จำนวน 22 คน ได้แก่ คนขับรถรับจ้าง คนขับรถบรรทุก เจ้าหน้าที่รัฐ และชาวบ้าน เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยคือการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และกรณีศึกษา วิธี การวิเคราะห์ข้อมูลคือ นำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ ถอดรหัส และตีความ มีการตรวจสอบ ข้อมูลแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า 1) พื้นที่ในอาณาบริเวณปาดังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย มี ความหมายทางสังคมตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละมิติเวลา 2) รูปแบบความสัมพันธ์ของ เครือข่ายทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนปาดังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย มีรูปแบบความสัมพันธ์ ที่ซับซ้อนและหลากหลาย 3) การดำเนินกิจกรรมทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนล้วนแล้ว แต่เผชิญกับสิ่งต้องห้าม ตามหลักการอิสลาม 4) ชาวมาเลเซียนิยมบริโภคสินค้าที่นำ เข้าจากไทย และได้ให้ความหมายเสื้อผ้าที่สวมใส่ว่าเป็นเครื่องหมายบ่งชี้ ถึงความทันสมัย มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่สูงกว่า เมื่อเทียบกับสังคมมาเลเซียที่สวมใส่เสื้อผ้าใน วัฒนธรรมมุสลิมที่มีรูปแบบเรียบง่าย รวมทั้งมีการปรับใช้เสื้อผ้าเพื่อสวมใส่ให้เหมาะสมกับ สถานที่และโอกาสที่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : ผู้ค้ามุสลิมข้ามแดน ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ชายแดนไทย-มาเลเซีย
ปาดังเบซาร์

บทนำ

อาณาบริเวณพื้นที่ป่าดงเบซาร์ชายแดนไทย-มาเลเซีย เป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างพุทธกับมุสลิม ถึงแม้จะมีความแตกต่างทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตก็ตาม แต่ในทางกายภาพพื้นที่ที่เป็นรอยต่อได้เชื่อมติดต่อกัน ในชีวิตประจำวันบริเวณพื้นที่ชายแดน มีการข้ามไปมาของผู้คน และสินค้าอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การข้ามแดนของผู้คนมีทั้งที่ไปท่องเที่ยว เยี่ยมญาติและแลกเปลี่ยนสินค้า สำหรับสินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้คนสองด้าน ส่วนหนึ่งเป็นสินค้าทางการเกษตรที่ผลิตขึ้นเอง บางส่วนได้จากการนำมาของผู้ค้าทางไกล เช่น สินค้าประเภทข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และสินค้าเสื้อผ้า เครื่องประดับ ในการข้ามแดนของคนและสินค้าต้องเผชิญกับอำนาจรัฐที่อยู่บริเวณชายแดน ที่คอยกำกับควบคุมดูแลกฎกติกาในการข้ามแดนทั้งคนและสินค้า ซึ่งทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่างต้องรองรับกฎระเบียบของรัฐในการข้ามแดนทั้งสิ้น (Wilson & Donnan, 1999) ดังนั้น ในการที่จะทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่าผู้คนเหล่านั้นมีความคิด ความเชื่อในการทำการค้าอย่างไร เขาเดินทางข้ามแดนอย่างไร เรามีวิธีการต่อรองกับกฎของรัฐ-ชาติ และต่อรองกับกฎตลาดอย่างไร จึงทำให้ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการศึกษาถึงชีวิตประจำวันของผู้ค้าบริเวณชายแดนที่เน้นกิจกรรมทางการค้าข้ามแดนและวิถีชีวิต ตลอดจนความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนนั้น ๆ การวิเคราะห์ถึงสินค้าข้ามแดนเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจถึงการไหลของสื่อเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร วัตถุ ทุน และอุดมการณ์ข้ามเขตแดนรัฐ-ชาติ จึงทำให้การวิเคราะห์มุ่งประเด็นความสนใจไปที่สินค้าเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายที่ไหลข้ามเขตแดนรัฐชาติในพื้นที่ป่าดงเบซาร์ไทย-มาเลเซีย สินค้าข้ามแดนไม่ใช่เป็นเพียงสินค้าที่เป็นความจำเป็นในการดำรงชีวิตของผู้คน เช่น ข้าวสาร น้ำมัน เนื้อสัตว์ พืช ผัก ผลไม้ เท่านั้น แต่เป็นสินค้าชนิดหนึ่งที่น่ารายได้มาสู่ผู้ค้าข้ามแดนอย่างมหาศาล นั่นคือสินค้าเสื้อผ้า และเครื่องแต่งกาย (ฟาตีเยาะ มะแซ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 20 ธันวาคม 2548) อันเป็นสินค้าที่นำเข้าจากไทยและเป็นที่ยอมรับของชาวมาเลเซีย เสื้อผ้าเหล่านี้ถูกนำเข้ามายังจำหน่ายในตลาดอาเก็ด ปาดังเบซาร์มาเลเซียเป็นจำนวนมาก จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเห็นว่าความนิยมบริโภคสินค้าเสื้อผ้าที่นำเข้าจากไทยของชาวมาเลเซียมีมาเป็นเวลานาน เนื่องจากส่วนหนึ่งเนื้อผ้ามีคุณภาพดี ดูดีมีสไตล์ ที่สำคัญเป็นสินค้าที่นำเข้าจากต่างประเทศ (มายาวี เลาะเหม (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 12 มิถุนายน 2549) ในขณะที่สินค้าเสื้อผ้าจากประเทศ

¹พื้นที่ทางวัฒนธรรม

เพื่อนบ้าน เช่น พม่า ลาว ไม่ได้อยู่ในความสนใจหรือเป็นที่นิยมของชาวมาเลเซีย อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะการไหลของอุดมการณ์ความทันสมัยที่ส่งผ่านมาทางสื่อสัญญาณโทรทัศน์ในลักษณะการโฆษณาผ่านดารา นักร้อง พิธีกร และตัวละครที่แสดงในรายการละครโทรทัศน์ของไทย อันเป็นที่ชื่นชอบของผู้คน สื่อสัญญาณดังกล่าวไหลล้นข้ามเขตแดนรัฐชาติ (transnational) จากไทยข้ามไปยังบ้านเรือนของผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนของมาเลเซีย (Lionnet and Shih, 2005) ประกอบกับการที่ผู้ค้าสินค้าเสื้อผ้าที่กำลังเป็นที่นิยมจากศูนย์กลางแฟชั่นในกรุงเทพฯ มาจำหน่ายยังพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซียในลักษณะทันสมัยทันเวลาโดยที่ผู้บริโภคไม่ต้องเดินทางไปยังแหล่งกำเนิดของสินค้าโดยตรง นอกจากนั้นการเดินทางของสินค้าจากผู้ผลิตสู่ผู้บริโภค ได้มีกระบวนการบรรจุความหมาย การใส่รหัสของสินค้าผ่านสื่อโฆษณา ไปจนถึงมือผู้บริโภค ซึ่งผู้บริโภคจะถอดรหัสของสินค้า การใส่รหัสของผู้ผลิต และการถอดรหัสของผู้บริโภคเป็นการให้ความหมายในลักษณะเครือข่าย (semantic networks) จากคนหลายฝ่ายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตนับตั้งแต่ผู้ริเริ่มออกแบบ ผู้ดำเนินงาน ผู้โฆษณา และผู้บริโภคที่เป็นเสมือนข้อมูลย้อนกลับว่า ความหมายที่ใส่เข้าไปนั้นได้รับการยอมรับจากผู้บริโภคเพียงไรและอย่างไร (du Gay, 1997) นั่นคือการสร้างอัตลักษณ์ของเสื้อผ้าที่นำเข้าจากไทยให้อยู่กับอัตลักษณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งสามารถเข้าใจร่วมกันได้ เช่น ลักษณะเฉพาะของกลุ่มผู้ใช้ ความเป็นชาติ ตลอดจนคุณสมบัติที่เหมือนหรือแตกต่างกันของสินค้าชนิดเดียวกัน (Appadurai, 1986) จนในที่สุดเมื่อพูดถึงเสื้อผ้าที่นำเข้าจากไทยไปยังมาเลเซีย อาจจะนึกถึง ความเป็นคนทันสมัย ความเป็นคนมีสถานภาพทางสังคมหรือเศรษฐกิจที่สูงกว่าคนในสังคมเดียวกัน เช่นเดียวกับงานของ Doorairajo (2002) ที่กล่าวว่าผู้บริโภคชาวมาเลเซียให้ความหมายตัวย่างูที่นำเข้าจากไทยเป็นเครื่องหมาย (marker) บ่งชี้ถึงสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้บริโภค

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ทำให้เสื้อผ้าที่นำเข้าจากไทยกลายเป็นวัฒนธรรมสมัยนิยม (popular culture) กลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวันมิใช่เป็นสิ่งที่บรรจุความหมายเข้าไปเท่านั้น แต่ยังเกิดจากการปฏิบัติการทางสังคมที่เกี่ยวข้องด้วยคือการที่ผู้บริโภคใช้ประโยชน์จากเสื้อผ้าในแงุ่มุมที่แตกต่างหลากหลาย เช่นโอกาสในการสวมใส่เสื้อผ้า พื้นที่ที่ผู้สวมใส่เสื้อผ้าไปปรากฏกายหรือแสดงตัวตน ซึ่งมีทั้งพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ การบริโภคเสื้อผ้าที่นำเข้าจากไทยของชาวมาเลเซียน่าสนใจในแง่ที่ว่า เป็นการบริโภคเสื้อผ้า ทั้งที่เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม และสินค้าทันสมัย เสื้อผ้าที่เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม และความทันสมัยหมายถึง

อะไร ในความเป็นชาติพันธุ์มุสลิมพบว่า เสื้อผ้าที่เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมหมายถึง เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่บ่งบอกถึงความเป็นมุสลิมซึ่งได้กำหนดไว้ว่า “เสื้อผ้าที่สวมใส่ต้องหลวมไม่รัดรูป และอีกข้อห้ามหนึ่งคือ เสื้อผ้าต้องไม่ฟุ้งาฟิสดาร หรุหฺรา และตกแต่งประดับประดามากเกินไปจนแลเห็นความหยิ่งยโสได้จากเสื้อผ้า” (จารูณี จันทรลอยนภา เอื้อมพร วงศ์จันทร์ และพรอนงค์ ภาพชนะ 2549, 48)

เสื้อผ้าบางอย่างที่นำมาขาย และเป็นที่ยินยอมของชาวมลายู กลับเป็นเสื้อผ้าตัวเล็กรัดรูป บางแบบตัวยาว แขนยาว บางแบบแขนกุด เกะออก เหวลอย สีล้นสวยงาม เนื้อผ้าคุณภาพดี มีสไตล์ และกำลังเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนั้น ซึ่งจัดว่าเป็นสินค้าทันสมัย บางอย่างขัดต่อหลักการของอิสลาม จากข้อมูลดังกล่าวนอกเหนือจากการบริโภคสินค้าข้ามแดน ทำให้ผู้วิจัยมีคำถามตามมาว่า ในการศึกษาคนข้ามแดน ผู้ค้าข้ามแดนจะศึกษาอะไรได้บ้าง จึงทำให้ผู้วิจัยสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นของการค้าข้ามแดนซึ่งมีอยู่หลายชั้น แต่มีงานศึกษาชิ้นสำคัญคือ ในงานของ Walker (1997) ศึกษาเรื่องตำนานเรือทอง ซึ่งเป็นการศึกษาเน้นกฎระเบียบการขนส่ง และการค้าในพื้นที่อาณาบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือของลาว ซึ่งทำให้เห็นปรากฏการณ์ของการต่อรองของแม่ค้าลาวในการนำสินค้าข้ามแดน บางครั้งเมื่อมีการตรวจจากตำรวจน้ำจะโยนสินค้าทิ้งลงน้ำ หรือเมื่อต้องจ่ายเงินภาษีก็จะบอกจำนวนของสินค้าต่ำกว่าที่เป็นจริง และยังต่อรองขอให้ลดราคาที่ต้องจ่ายภาษีลงอีกเท่าตัว การต่อรองของแม่ค้าลาวในการนำสินค้าข้ามแดนเป็นปรากฏการณ์ในการต่อรองในการข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติ

Walker วิเคราะห์ถึงกฎระเบียบข้อบังคับที่รัฐสร้างขึ้นมาเพื่อควบคุมผู้คน สินค้า การขนส่งบริเวณพรมแดนตะวันออกเฉียงเหนือของลาว และการให้ความหมายของกฎระเบียบว่าเป็นเรื่องของยุทธศาสตร์ของการควบคุมการเคลื่อนย้าย โดยนำมาใช้ในการกำหนด ควบคุม ตรวจตรา ภาษีการขนส่ง และระบบการค้า ปฏิบัติการของกฎระเบียบบางอย่างเป็นที่รู้จักชัดเจน อย่างเช่น การเสียภาษีศุลกากร ค่าธรรมเนียม ใบผ่านแดน โควตาทางการค้า และข้อกำหนดของชั่วโมงในการข้ามแดน

Walker เสนอความคิดว่า รัฐไม่ได้มีอำนาจครอบคลุมทุกหนทุกแห่ง ถึงแม้นโยบายรัฐจะเปิดให้มีการค้าเสรีในพื้นที่สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ และทำให้มองเห็นบทบาทของรัฐในแง่การวางกำหนดกฎเกณฑ์ควบคุมกำกับการเคลื่อนย้ายของผู้คน และสินค้าอย่างกวัดข้น มีการสร้างกลไกตรวจสอบที่ล้าลึกกว่าเดิม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่ในความเป็นจริง

แล้วในพื้นที่ทางการค้ากลุ่มคนที่ได้รับผลประโยชน์กลับสามารถต่อรองกับกำหนดกฎเกณฑ์อำนาจรัฐได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาของ Walker ซึ่งเป็นการศึกษาถึงการค้าข้ามแดนของแม่ค้าลาวที่ต้องเผชิญกับกฎระเบียบการนำสินค้าข้ามแดน ทำให้เห็นถึงวิถีชีวิตของแม่ค้าซึ่งต้องหลบหลีกกฎหมายโดยวิธีการทิ้งสินค้าลงน้ำ หรือนับจำนวนสินค้าให้ต่ำกว่าความเป็นจริงเพื่อจะได้จ่ายภาษีได้ถูกลง และยังสามารถต่อรองให้ลดภาษีลงได้อีก แต่งานชิ้นนี้ก็ไม่ได้ศึกษาการค้าในตลาดที่อยู่บริเวณพื้นที่พรมแดนไทย-มาเลเซีย เมื่อผู้วิจัยกลับไปดูปรากฏการณ์ที่เห็นมาในพื้นที่อาณาบริเวณไทย-มาเลเซีย กลับพบว่า งานของผู้วิจัยแตกต่างจากงานของ Walker ตรงที่ Walker ศึกษาถึงการต่อรองของแม่ค้าลาวในการขนส่งสินค้าข้ามแดน ซึ่งวัฒนธรรมระหว่างไทยกับลาวไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งนี้เพราะผู้คนบริเวณพรมแดนไทย-ลาว มีความคุ้นเคยกันทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลานาน แต่ในกรณีชายแดนไทย-มาเลเซีย ซึ่งผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษากลับพบว่า บริเวณพื้นที่พรมแดนเป็นพื้นที่ที่เป็นรอยต่อทางวัฒนธรรมระหว่างพุทธกับมุสลิม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติ และข้ามพรมแดนทางชาติพันธุ์กันอยู่ตลอดเวลา งานวิจัยชิ้นนี้มีความสำคัญและมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเข้าใจถึงชีวิตของคนข้ามแดนที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ชายแดนปาตังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความหมายทางสังคมของพื้นที่ปาตังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย
2. ศึกษาเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการค้าข้ามแดนของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนปาตังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย
3. ศึกษาการดำเนินกิจกรรมทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนปาตังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย ในการต่อรองกับกฎระเบียบของรัฐ-ชาติและหลักการอิสลาม
4. ศึกษาการบริโภคสินค้าเสื้อผ้าข้ามแดน การสร้างอัตลักษณ์ทางสังคม และการให้ความหมายในการสวมใส่เสื้อผ้าของชาวมาเลเซีย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานชิ้นนี้เป็นงานศึกษาทางมานุษยวิทยา (anthropology approach) ที่เน้นในด้านการค้นหาปรากฏการณ์สนาม เพื่อให้ได้ความรู้ ความจริงจากผู้รู้ในพื้นที่ ใช้วิธีการศึกษาภาคสนามเป็นหลักโดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการค้า การขนส่งสินค้าข้ามแดน และการเลือกสวมใส่สินค้าของผู้บริโภคสินค้าข้ามแดน นอกจากนั้นยังใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้รู้ในเรื่องประวัติศาสตร์และพัฒนาการของพื้นที่ป่าดงเบซาร์ไทย-มาเลเซีย ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวกิจกรรมทางการค้าข้ามแดน รวมทั้งศึกษากรณีตัวอย่างเพื่อให้เห็นภาพของงานในระดับกว้างและลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น โดยมีระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงเดือนพฤษภาคม 2549 – เดือนธันวาคม 2550 กลุ่มบุคคลที่เป็นผู้รู้และมีประสบการณ์จริงอันเป็นปรากฏการณ์เพื่อการศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ เช่น

1) กลุ่มผู้รู้และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก อาทิ กลุ่มผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมทางการค้าข้ามแดนและสามารถแนะนำให้ไปสัมภาษณ์ผู้อื่นได้ ได้แก่ กลุ่มพ่อค้า แม่ค้าที่ข้ามแดนจากป่าดงเบซาร์ไทยไปค้าขายยังตลาดอาเก็ตในป่าดงเบซาร์มาเลเซีย และกลุ่มผู้ค้าคนจีนมาเลเซียและผู้ค้าคนจีนที่อยู่ในไทย

2) กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการค้าข้ามแดน ได้แก่ กลุ่มครอบครัว ญาติพี่น้อง ผู้ค้าด้วยกัน ผู้ค้าส่ง แรงงานรับจ้าง กลุ่มคนชนของแบกของ คนขับรถรับจ้าง คนขับรถบรรทุก กลุ่มเจ้าหน้าที่ด่านตรวจคนเข้าเมือง เจ้าหน้าที่ด่านศุลกากร และกลุ่มผู้ซื้อสินค้าประเภทเสื้อผ้าและเครื่องประดับ

3) กลุ่มที่นำมาใช้เป็นกรณีศึกษา จะเลือกกรณีศึกษาที่มีความสำคัญจากผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการค้าข้ามแดนหลังจากที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักไประยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความสัมพันธ์ในด้านอื่น ๆ และวิถีชีวิต

ในการเลือกพื้นที่เพื่อการพิสูจน์ปรากฏการณ์โดยเน้นพื้นที่ในอาณาบริเวณป่าดงเบซาร์ไทย-มาเลเซีย ซึ่งเป็นพื้นที่การค้าข้ามแดนของผู้ค้ามุสลิม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความพิเศษทางการปฏิสัมพันธ์อย่างเข้มข้นระหว่างผู้ค้า เครือข่ายทางการค้า ผู้ซื้อ กฎระเบียบรัฐ-ชาติและศาสนา เพราะเป็นพื้นที่ภายใต้เขตเศรษฐกิจพิเศษในโครงการความร่วมมือพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่ายอินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย (IMT-GT) นอกจากนั้นเมื่อศึกษาข้อมูลไประยะหนึ่งพบว่าพื้นที่นี้เคยเป็นตลาดการค้าชาวแดงและได้ถูกปิดลงด้วยเหตุผลความมั่นคงระหว่าง

ประเทศและยังปิดช่องทางเข้าออกด่านเขตแดนด้วยการย้ายช่องทางไปอยู่ในที่แห่งใหม่ ทำให้ผู้ค้ามุสลิมและผู้ค้าอื่น ๆ ได้รับความเดือดร้อน ไม่มีนักท่องเที่ยวและผู้ซื้อจากที่อื่นเข้ามาซื้อสินค้าและบริการ จึงทำให้ผู้คนที่อยู่บริเวณนี้ต้องหาทางออกโดยการหาช่องทางในการค้าข้ามแดน

ผลการวิจัย

1. การให้ความหมายทางสังคมของพื้นที่ป่าดงเบซาร์ไทย-มาเลเซีย

พื้นที่ในอาณาบริเวณป่าดงเบซาร์ไทย-มาเลเซียถูกสร้างความหมายทางสังคมผ่านตลาดที่แตกต่างกันตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละมิตีเวลาดังนี้คือ ระยะที่หนึ่ง เป็นระยะก่อนการปักปันเขตแดนรัฐ-ชาติ พื้นที่ป่าดงเบซาร์เป็นเพียงสถานการค้ายังไม่มีเส้นเขตแดนป่าดงเบซาร์ ในช่วงนี้จึงถูกสร้างความหมายทางสังคมให้เป็นเพียงสถานีทางการค้า

ระยะที่สอง อยู่ในช่วงหลังจากมีการปักปันเขตแดนในปี 2452 ระหว่างสยามกับอังกฤษ ทำให้เกิดการสถาปนารัฐ-ชาติสมัยใหม่ พื้นที่ป่าดงเบซาร์ที่เคยเป็นพื้นที่เดียวกันได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ทำให้ป่าดงเบซาร์มีเขตแดนที่ชัดเจนแน่นอน กลุ่มคนที่อพยพเข้ามาในพื้นที่เป็นครั้งแรกคือกลุ่มคนจีนได้เข้ามาสร้างห้องแถวจำนวน 5 ห้อง และจับจองพื้นที่ทำการเกษตร การค้าจึงเป็นเพียงการนำผลผลิตทางการเกษตรมาค้าขายในบริเวณห้องแถวป่าดงเบซาร์ถูกสร้างความหมายทางสังคมในฐานะตลาดภายในชุมชน

ระยะที่สามอยู่ในช่วงปี 2461 เป็นช่วงที่รัฐบาลสยามกับรัฐบาลสหพันธรัฐมลายาได้ร่วมมือกันสร้างสถานีรถไฟร่วมป่าดงเบซาร์ และได้เชื่อมต่อเส้นทางรถไฟทำให้การคมนาคมสะดวกมากยิ่งขึ้น จึงทำให้มีการนำรถไฟมาใช้ในการขนส่งสินค้า และผู้คนได้อาศัยเดินทางอพยพเข้ามาในป่าดงเบซาร์ได้มากขึ้น ในปี 2498 กลุ่มคนไทยได้อพยพเข้ามาในพื้นที่ป่าดงเบซาร์โดยเข้ามาสร้างบ้านและจับจองพื้นที่ทำกิน และในปี 2506 กลุ่มมุสลิมกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาอยู่ใน ป่าดงเบซาร์ ได้เข้ามาสร้างบ้านเรือนและทำการค้า การค้าในช่วงนี้จึงมีลักษณะมีการกำหนดนัดหมาย เรียกว่า “ค่านัด” หรือ “ตลาดนัด” โดยมีการแลกเปลี่ยนสินค้าเวียนไปตามชุมชนต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนขยายใหญ่ขึ้น การคมนาคมสะดวกมากขึ้น จึงมีการเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างชุมชน ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวป่าดงเบซาร์จึงถูกสร้างความหมายทางสังคมในฐานะตลาดนัด

ระยะที่สี่ ในปี 2516 รัฐบาลมาเลเซียกับรัฐบาลไทยได้ร่วมมือกันสร้างตลาดการค้าชาวแดงขึ้น มีผลทำให้มีการไหลเข้าและไหลออกของผู้คน ผู้ค้า และสินค้าระหว่างเส้นเขตแดนไทย-มาเลเซียมากขึ้น ผู้คนอพยพมาอยู่ในพื้นที่ป่าดงเบซาร์มากขึ้นในช่วงนี้ป่าดงเบซาร์จึงถูกสร้างความหมายทางสังคมในฐานะตลาดการค้าชายแดน

ระยะที่ห้า ในปี 2532 รัฐบาลมาเลเซียกับรัฐบาลไทยได้ร่วมกันปิดตลาดการค้าชาวแดงและย้ายช่องทางเข้าออกไปที่แห่งใหม่ซึ่งอยู่ไกลออกไปจากชุมชน โดยให้เหตุผลว่าเพื่อให้เกิดความมั่นคง จึงส่งผลให้ผู้คนในป่าดงเบซาร์ไทยได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากไม่มีใครเข้ามาซื้อสินค้าในตลาดป่าดงเบซาร์ไทย ทำให้ภาวะเศรษฐกิจซบเซา ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยจะประกาศให้พื้นที่ป่าดงเบซาร์เป็นพื้นที่ “เขตเศรษฐกิจพิเศษ” ภายใต้โครงการความร่วมมือในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่ายอินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย ก็ตาม แต่เศรษฐกิจในป่าดงเบซาร์ไทยก็ยังไม่กระเตื้อง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ค้ามุสลิมได้พยายามหาช่องทางจากการค้าชายแดนเปลี่ยนแปลงไปสู่การค้าข้ามแดน (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2541) ป่าดงเบซาร์จึงถูกสร้างความหมายในฐานะตลาดการค้าข้ามแดน

ในท้ายที่สุด ถึงแม้ป่าดงเบซาร์จะถูกสร้างความหมายทางสังคมในฐานะตลาดการค้าข้ามแดนโดยมีการนำกฎระเบียบมาใช้ในพื้นที่อย่างเข้มข้นมากกว่าพื้นที่ในชุมชนก็ตาม ผู้วิจัยกลับพบว่าผู้คนในอาณาบริเวณพื้นที่ป่าดงเบซาร์ได้มีมุมมองที่ก้าวพ้นความเป็นรัฐ-ชาติ ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนยังมีสำนึกของความเป็นคนชาติเดียวกัน ถึงแม้จะมีความเสี่ยงสูง และความกดดันในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนของการข้ามแดนและถูกกำกับโดยกฎระเบียบของรัฐ-ชาติที่แตกต่างกันก็ตาม จึงทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณพื้นที่ของการข้ามแดนต้องใช้กลอุบาย (tactic) ในการต่อรอง (negotiation) สูงกว่าพื้นที่ชุมชน ดังนั้นปฏิบัติการในชีวิตประจำวันจึงมีความแตกต่างหลากหลาย และซับซ้อนตามรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ

2. รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดน

ในปี 2538 รัฐบาลมาเลเซียได้สร้างตลาดอาเก็ดขึ้น เพื่อให้ผู้ที่เคยค้าขายในตลาดการค้าชาวแดงเข้ามาเช่าซื้อเพื่อทำการค้า แต่ให้สิทธิเฉพาะที่เป็นชาวมาเลเซียเท่านั้น การที่ผู้ค้ามุสลิมที่อยู่ในป่าดงเบซาร์ไทยจะเข้าไปทำการค้าข้ามแดนได้จะต้องอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมในระยะเริ่มแรกผู้ค้ามุสลิมได้อาศัยความเป็นญาติ และความเป็นเพื่อนที่เคยค้าขายในตลาดการค้าชาวแดงด้วยกันโดยการเข้ามาเช่าช่วงร้านต่อจากผู้ค้าชาวมาเลเซีย

ซึ่งมีร้านค้าอยู่ในตลาดอาเก็ต ประเทศมาเลเซีย บางคนได้อาศัยผู้มีอิทธิพลให้หาช่องทางในการเข้ามาทำการค้าในพื้นที่ตลาดอาเก็ต นอกจากนั้นยังพบว่า มีการแต่งงานระหว่างผู้หญิงไทย พุทธกับผู้ชายมาเลเซียมุสลิมเป็นรูปแบบที่ข้ามทั้งพรมแดนรัฐ-ชาติ และข้ามพรมแดนทางชาติพันธุ์ ทำให้สามารถเช่าซื้อร้านค้า ที่อยู่อาศัย รวมทั้งได้รับสวัสดิการจากรัฐบาลมาเลเซีย ความสัมพันธ์กับเครือข่ายทางสังคมเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีส่วนช่วยในการหาช่องทางและโอกาสในการค้าข้ามแดน ในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ผู้ค้าที่เข้ามาค้าขายในตลาดอาเก็ตจึงเป็นกลุ่มผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนที่ข้ามมาจากปาตังเบซาร์ไทย

สรุปข้อค้นพบในเรื่องรูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนพบว่า ส่วนใหญ่รูปแบบความสัมพันธ์เป็นลักษณะที่ไม่เป็นทางการและเป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ความเป็นเพื่อนที่รู้จักคุ้นเคยกันมานานไม่ว่ากลุ่มนั้นจะอยู่กันคนละรัฐก็ตาม และความสัมพันธ์ของการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ ข้ามรัฐ-ชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นของรัฐหนึ่งกับกลุ่มที่มีอิทธิพลในท้องถิ่นของอีกรัฐหนึ่ง รูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเป็นปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้คนในอาณาบริเวณพื้นที่ปาตังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย

3. การดำเนินกิจกรรมทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดน

การดำเนินกิจกรรมทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมล้วนแล้วแต่เผชิญกับกฎระเบียบของทั้งสองรัฐ-ชาติ และสิ่งต้องห้ามตามหลักการอิสลาม ทั้งสินค้าราคาข้ามแดนที่สูงกว่าราคาสินค้าในไทย รูปแบบเสื้อผ้าที่ขัดต่อหลักการอิสลาม การขนส่งสินค้าข้ามแดนที่ต้องลักลอบนำสินค้าข้ามแดนจากไทยมาขายยังตลาดอาเก็ต การหลบหลีกการตรวจจับของเจ้าหน้าที่ซึ่งต้องใช้หลากหลายวิธี จัดเป็นปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้คน และผู้ค้าในอาณาบริเวณชายแดนปาตังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย ดังเช่นเสียงสะท้อนถึงการเดินทางของสินค้าข้ามแดนหลากหลายเสียงดังนี้

“เขาห้ามชนชาวสารเข้าไปขายในมาเลเซีย จ้างคนปัตตานีขนข้ามแดน เขามีรถตู้พอสายแล้วขนไปกันเองลำบาก เขาตรวจเข้ม และต้องรีบไปขาย”

(ยาดี สาและ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 2 กรกฎาคม 2549)

“ขนไปที่ละเล็กละน้อยใส่ใต้เบาะรถเครื่อง ได้หลายถุงเหมือนกัน”

(เรียนฮ้อง สุวรรณ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 20 กันยายน 2549)

“ไปซื้อเสื้อที่กรุงเทพฯ ตลาดโบ๊เบ๊ พลาดินันท์ ประตูนํ้า ส่งมาทางรถไฟ เราก็ไปรับที่ป่าดงแล้วค่อยจ้างคนขนเข้าไปที่ตลาดอาเก้ตอีกที”

(มายาวี เลาะเหม (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 2 กรกฎาคม 2549)

“มีคนรับจ้างไปส่งที่ฝั่งมาเลย์...เห็นเอาสินค้าอื่นใส่ไปด้วย...ยัดไส้มั้ง”

(สายสุตา หมาน (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 23 กันยายน 2549)

“สินค้าพวกผลไม้ สัตว์ทะเล เขาใช้วิธีเตะเข้าเตะออก...คนขับรถหลอกลี้ทำเป็นประจำ เขาให้จ่ายเป็นงวดนะ...เขารู้กัน...ขนาดใช้ระบบ Paperless แล้วก็ยังทำ...หาเงินให้นาย”

(สาธิต สุวรรณ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 11 กรกฎาคม 2549)

“มีคนจากปิ่นัง เขามาส่งของถึงร้าน แบ่งจ่ายเป็นงวด ๆ ได้”

(ดลเฒ่า รุ่งเรือง (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 15 มิถุนายน 2549)

“น้องได้ยืมกองทัพนมดมัย ที่เป็นพวกกองทัพนมด สมัยก่อนเดินเท้าแบกของขนของข้ามแดน เดี่ยวนี้พัฒนาแล้วใช้รถเครื่อง รถยนต์ก็ยักขนของข้ามแดนเหมือนเดิม ถ้าแก้ติดต่อมาที่เรา ก็ไปขนกันที่”

(อดุลย์ เจาะเหม (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 21 กันยายน 2549)

“ขนผ่านแดนก็ต้องเสียภาษีปากกระวางที่ด่านศุลกากรก่อนสิ แต่ถ้าไม่มากก็ไม่เป็นไร มันมีข้อกำหนดไว้”

(มะฮะนาม (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 3 กรกฎาคม 2549)

คำกล่าวข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของเสียงอันหลากหลายของผู้ที่ต้องนำสินค้าข้ามแดน ทั้งจากการขนสินค้าข้ามแดนด้วยตนเอง จ้างคนที่เขาเคยขนสินค้าโดยใช้วิธี “การเตะเข้าเตะออก” “กองทัพนมด” “การยัดไส้” การขนส่งสินค้าข้ามแดนที่มีรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อนดังกล่าวได้เกิดขึ้นมานานแล้วและยังคงดำรงอยู่ในพื้นที่

นอกจากผู้วิจัยจะสนใจถึงการเดินทางของสินค้าข้ามแดนว่ามีวิธีการเดินทางอย่างไร
ทั้ง ๆ ที่มีกฎเหล็กคอยควบคุมสินค้าอยู่บริเวณพื้นที่ด่านเขตแดนแล้ว ผู้วิจัยยังสนใจถึงวิธีการ
ที่ผู้ขนส่งสินค้าข้ามแดนใช้ในการต่อรองกับกฎเหล็ก ในขณะเดียวกันผู้วิจัยกลับพบว่าเสียง
หลากหลายเสียงของเจ้าหน้าที่ที่สะท้อนออกมามีหลายนัยยะดังนี้

“ดีเหมือนกันนะการค้าข้ามแดนเป็นการนำเงินเข้าประเทศ”

(ด.ต.สุรศักดิ์ มนตรี (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 21 กันยายน 2549)

“ผู้คนของเรามีงานทำ มีเงินใช้ ปล่อย ๆ เขาไปเถอะ”

(จ.ส.ต.โรหนับ สุดา (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 22 สิงหาคม 2549)

“มันก็มีบ้างที่เจ้าหน้าที่ของเราเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ ปล่อยเขาไปเดี๋ยวก็ไปโดนทาง
โน้นจับเอง หากเขาสามารถผ่านได้ก็น่าจะให้เป็น”

(ด.ต.อนงค์ จะโรรัมย์ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 22 กันยายน 2549)

“เมื่อไหร่มันจะหมดไปจากพื้นที่นี้สักที ก็อยากให้เขาทำให้ถูกต้อง”

(ด.ต.สุณีย์ เจ๊ะรุ่ง (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 20 สิงหาคม 2549)

“คนเขาทำมาหากิน ขนไม่มากก็ให้เขาขนไปเถอะ แต่อย่าไปช่วยขนหละ เดียวถูก
จับจะลำบากกฎหมายเขาหนักกว่าเรา เขาไม่ค่อยฟังอะไรหรอกจับลูกเดียว”

(ด.ต.สารี มะเซ็ง (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 20 กันยายน 2549)

“เห็นเขาทำกันมานานแล้ว หากจะปราบมันก็คงมีคนใหม่มาแทนที่ มันไม่หมดไป
หรอก เจ้าหน้าที่ของเรารู้เห็นเป็นใจทำอะไรก็ได้ ลูกหน้าปะจมูกอยู่ ฉะ ๆ ดีกว่า”

(ด.ต.จรัญ ชลธิ์ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่ 17 กรกฎาคม 2549)

จากข้อความดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของเสียงอันหลากหลายจากเจ้าหน้าที่รัฐที่ดูแล
กฎระเบียบในพื้นที่ของการข้ามแดน ซึ่งสะท้อนให้เห็นทั้งความเห็นใจ และความไม่พอใจ
บางส่วนเห็นว่าการที่ผู้ค้ามุสลิมข้ามไปทำการค้าข้ามแดนที่ประเทศมาเลเซียถือว่าทำประโยชน์

ให้แก่ตนเองและประเทศชาติในการนำมาซึ่งฐานะทางเศรษฐกิจ และผู้คนจะได้มีงานทำ อีกส่วนหนึ่งกลับไม่เห็นด้วยที่จะต้องมีการขนส่งสินค้าข้ามแดนที่ผิดกฎหมายที่มีการลักลอบ ขนสินค้าข้ามแดนโดยที่มีเจ้าหน้าที่สมรู้ร่วมคิด โดยใช้อำนาจในหน้าที่ในการหาผลประโยชน์ ให้กับตนเอง บางคนกลับรู้สึกเห็นใจที่มีกลุ่มแม่ค้าที่ขนสินค้าข้ามแดนที่ละเล็กทีละน้อย เพราะ ถือว่าเป็นการทำมาหากินตามปกติ ไม่ควรไปทำร้ายเขาโดยการตรวจจับ

สำหรับการดำเนินธุรกิจการค้าตามหลักการอิสลามโดยทั่วไป จะยึดหลักในการทำ การค้าตามคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอานคือ การจ่ายชะกาต ซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ไม่บอกราคาสูง กว่าต้นทุนมากเกินไป ไม่กักตุนสินค้า และไม่กู้เงินจากแหล่งทุนที่มีดอกเบี้ยมาลงทุน เนื่องจากการ กู้เงินเกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย เจ้าของร้านหลายคนปฏิบัติตามหลักอิสลาม และพึงพอใจกับ รายได้ที่เจ้าของร้านน่าจะเห็นว่าไม่มีผลกำไรมากนัก โดยมุสลิมอธิบายว่าเชื่อในริสกี คือสิ่ง ที่พระเจ้าประทานให้ ดังนั้นไม่ว่าจะขายของได้จำนวนมากหรือน้อยล้วนแล้วแต่เป็น ริสกีประทาน จากอัลลอฮ์ไม่จำเป็นต้องแข่งขันหรือขายตัดราคากับร้านอื่น

กรณีที่ค้าขายอยู่ร้านใกล้กันจะไม่แข่งขันกัน ลังเกตจากการที่เมื่อมีผู้ซื้อหรือ นักท่องเที่ยวเดินดูสินค้าร้านอื่นที่อยู่ใกล้ ๆ กัน เช่น ร้านของดลเลาะอยู่ใกล้กับร้านของ ฟาตีเยาะ หากลูกค้าเดินผ่านหน้าร้านดลเลาะ ฟาตีเยาะจะไม่เรียกลูกค้า จะนั่งดูลูกค้าเลือก ซื่อสินค้าจากร้านของดลเลาะอยู่เงียบ ๆ จนกระทั่งลูกค้าเดินผ่านหน้าร้าน ฟาตีเยาะจึงจะ เรียกให้ลูกค้าเข้าร้านเป็นภาษามลายูว่า

“แตเงาะ บายู บายู เตาะอาเมะ ตะปอ” (เข้ามาดูเลื้อ ไม่เอาไม่เป็นไร)

“แตเงาะกะ บาสเก็ต” (พี่สาวเข้ามาดูเลื้อกระโปรงก่อน)

“บัง บายู บูเต๊ะ บูเต๊ะ” (พี่ชายมาดูเลื้อเด็ก ๆ ก็มี)

“โตโต้ ดาดา กายตัวลา ปาเต๊ะ ปะดอ” (ผ่านววม ผ้าปูที่นอน ผ้าเช็ดตัว ผ้าโสร่ง ก็มี)

“มาโสตาแปงบูเล๊ะ” (เข้าไปข้างในร้านก่อนก็ได้)

ฟาตีเยาะจะใช้คำพูดข้างต้นเรียกให้คนเข้าร้านเป็นประจำเพื่อเชิญให้ผู้ซื้อที่เดิน ผ่านไปผ่านมาให้เข้ามาในร้านเป็นภาษามลายูกลาง ผู้วิจัยถามฟาตีเยาะว่า

“พูดภาษามลายูกลางเป็นด้วยหรือ” ฟาตีเยาะบอกว่า “ก็จำ ๆ เอาเวลาช่วยพี่สะใภ้ ขายของ หลังจากที่มาขายเองก็พอฟังรู้เรื่อง และก็คุยได้ในการต่อรองราคากับผู้ซื้อเท่านั้น”

จากคำพูดของฟาตีเยาะทำให้เห็นการปรับตัวของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนที่พยายามเรียนรู้ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ทำให้เห็นว่าไม่เพียงแต่คนจีนมาเลเซียที่ปรับตัวในเรื่องการใช้ภาษาในการสื่อสารกับลูกค้าเท่านั้น แต่ผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนก็ต้องปรับตัวในเรื่องภาษาที่ใช้กับลูกค้าที่เป็นกลุ่มมาเลเซียเช่นเดียวกัน ทั้ง ๆ ที่ภาษามีความใกล้เคียงกัน ฟาตีเยาะได้อธิบายให้ฟังว่าถึงแม้ภาษาจะมีความใกล้เคียงกันก็ตาม แต่สำเนียงที่ใช้พูดและการใช้คำบางคำทั้งภาษามลายูกลางกับมลายูท้องถิ่นก็ไม่เหมือนกัน ต้องเรียนรู้เหมือนกัน ทำให้เห็นลักษณะความสัมพันธ์ของผู้ค้าและผู้ซื้อที่มีการนำภาษามาใช้สื่อสารเพื่อให้เกิดความหมายต่อกิจกรรมทางการค้า

การดำเนินธุรกิจการค้าในตลาดอาเก๊ตของกลุ่มผู้ค้ามุสลิมพบว่า จะมีการพึ่งพาอาศัยกันทั้งในเรื่องการหยิบยืมสินค้าที่ขาดร้านมาขายก่อน เมื่อลูกค้าต้องการสินค้าชนิดนั้น หรือการฝากร้านเมื่อไปละหมาด หรือไปทำธุระ ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่าความเอื้ออาทรกันในกลุ่มผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนที่มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน และมองว่าตลาดอาเก๊ตที่เขาต้องมาอยู่รวมกันมาพบปะกันทุกวันทำให้รู้สึกว่าเป็นคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน ส่วนหนึ่งกลุ่มผู้ค้ามุสลิมเป็นญาติพี่น้องกัน บางร้านเป็นพี่สะใภ้ บางร้านเป็นน้องสาว พี่สาว บางร้านรู้จักกันมานานหลายปีจนเป็นเพื่อนกัน และมักจะช่วยกันดูแลร้านให้ เวลาวางจากการขายก็จะนั่งจับกลุ่มคุยกัน

4. การบริโภคลินค้าเสื้อผ้าข้ามแดน และการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคม รวมถึงการให้ความหมายเสื้อผ้าที่สวมใส่ของชาวมลายู

การบริโภคลินค้าเสื้อผ้าที่นำเข้าจากไทยของชาวมลายูส่วนหนึ่งเกิดจากการไหลของอุดมการณ์สองชุดในพื้นที่ชายแดนปาตังเบซาร์ไทย-มาเลเซีย นั่นคืออุดมการณ์อิสลามานุวัตรที่ชาวมลายูได้ยึดถือปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรมอิสลาม ส่วนอุดมการณ์อีกชุดหนึ่งคือสภาวะสมัยใหม่ การสะท้อนสภาวะสมัยใหม่ด้วยความงาม เป็นสิ่งที่กลุ่มผู้ผลิต ผู้โฆษณาได้ส่งสารไปยังผู้บริโภคโดยผ่านสื่อสัญญาณโทรทัศน์ การไหลล้นของข้อมูลข่าวสารจากไทยข้ามเขตแดนไปยังผู้บริโภคที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนมาเลเซีย ผ่านรายการต่าง ๆ ของสถานีโทรทัศน์ การได้เห็นเสื้อผ้าที่พิธีกร ละครที่แสดงออกมาจากสื่อสัญญาณทำให้ผู้ชมซึ่งเป็นผู้บริโภคเกิดการสร้างอัตลักษณ์ในลักษณะเครือข่าย ร่วมกับผู้ผลิต และผู้โฆษณาด้วย ประกอบกับการนำเข้าเสื้อผ้าของกลุ่มผู้ค้ามุสลิมข้ามแดน สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งประกอบสร้างให้ผู้บริโภคชาวมลายูนิยมนำบริโภคลินค้าจากไทย และได้ให้ความหมายเสื้อผ้าที่สวมใส่ว่า

เป็นเครื่องหมายบ่งชี้ ถึงความทันสมัย มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่สูงกว่า เมื่อเทียบกับสังคมมาเลเซียที่สวมใส่เสื้อผ้าในวัฒนธรรมมุสลิมที่มีรูปแบบเรียบง่าย รวมทั้งมีการปรับใช้เสื้อผ้าเพื่อสวมใส่ให้เหมาะสมกับสถานที่ และโอกาสที่แตกต่างกันอันเป็นปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้บริโภคเสื้อผ้าสินค้าข้ามแดน

อภิปรายผล

1. ประเด็นของการถูกสร้างคามหมายทางสังคมของปาดังเบซาร์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ปาดังเบซาร์มีการเปลี่ยนแปลงความหมายทางสังคมในแต่ละช่วงเวลาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การปักปันเขตแดนระหว่างสยามกับอังกฤษในปี 2452 ที่ทำให้ปาดังเบซาร์ที่เคยเป็นเพียงสถานีการค้า และเป็นชุมชนเดียวกันได้แยกออกเป็น 2 ชุมชน อยู่ในสังกัดของรัฐสยามส่วนหนึ่งและในสังกัดรัฐมลายูส่วนหนึ่ง ทำให้วิถีชีวิตและการค้ามีการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งผู้วิจัยมองการเปลี่ยนแปลงความหมายผ่านพื้นที่ตลาด โดยมีเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากตลาดในชุมชน กลายเป็นตลาดนัด หลังจากนั้นได้มีการสร้างตลาดการค้าชาวแดงซึ่งได้ถูกสร้างคามหมายทางสังคมว่าเป็นตลาดชายแดนซึ่งมีการอพยพผู้คนที่หลากหลายเข้ามาในพื้นที่ทำให้กลายเป็นพื้นที่ที่รัฐมองว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ อันเป็นจุดเปลี่ยนผ่านที่สำคัญ หลังจากนั้นรัฐทั้งสองมองว่าวิธีการสร้างความมั่นคงให้กับเส้นเขตแดนคือการปิดตลาดการค้าชาวแดง การไล่รื้อตลาดดังกล่าวส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในอาณาบริเวณปาดังเบซาร์อย่างมหาศาล ทำให้เศรษฐกิจที่เคยสะพัดต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง

ถึงแม้รัฐจะนำโครงการ IMT-GT มาช่วยฟื้นฟูการค้าและการลงทุนในพื้นที่ โดยประกาศให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะทำให้วิกฤติเศรษฐกิจกลับคืนมาได้เช่นเดิม ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้คนต้องหาทางออกโดยการหาช่องทางในการค้าข้ามแดน ประกอบกับทางรัฐมาเลเซียได้สร้างตลาดขึ้นใหม่ในพื้นที่ปาดังเบซาร์มาเลเซีย เรียกว่า “ตลาดอาเก็ด” ถึงแม้ทางการจะให้สิทธิ์กับผู้ค้าในฝั่งมาเลเซียเช่าซื้อ แต่ไม่นานตลาดดังกล่าวกลับเปลี่ยนมือจากผู้ค้ามุสลิมมาเลเซียกลายเป็นตลาดของผู้ค้ามุสลิมไทย ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเครือข่ายเครือญาติและผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น

2. ประเด็นรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนกับ กลไกของรัฐ-ชาติ และความคลุมเครือของกฎระเบียบบริเวณพื้นที่ข้ามแดน ในประเด็นนี้ผู้วิจัยนำเสนอมุมมองบริเวณ

พื้นที่ของการข้ามเส้นเขตแดนที่เจ้าหน้าที่รัฐนำกฎระเบียบที่เป็นกลไกรัฐมากำหนดใช้ในพื้นที่ของการข้ามแดน ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของผู้คนที่ติดต่อกันในพื้นที่ยกมาดังต่อไปนี้

ประการแรก ในปี 2532 การที่รัฐบาลมาเลเซียร่วมมือกับรัฐบาลไทยมีนโยบายปิดตลาดการค้าชาวแดง และย้ายช่องทางเข้าออกไปอยู่ที่แห่งใหม่ที่ไกลจากตัวเมืองออกไป โดยให้เหตุผลว่า เพื่อให้เกิดความมั่นคงนั้น ทำให้ผู้ค้าที่อยู่ในตลาดป่าดงเบซาร์ไทยได้รับความเดือดร้อน เพราะนักท่องเที่ยวและผู้ซื้อไม่เข้ามาซื้อสินค้าในตลาดป่าดงเบซาร์ไทย แต่ได้ข้ามไปซื้อสินค้ายังตลาดป่าดงเบซาร์มาเลเซีย จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้ค้ามุสลิมที่อยู่บริเวณชายแดนไทยได้ต่อรองกับกฎระเบียบในการหาช่องทางเพื่อค้าขายข้ามแดน

ประการที่สอง การที่รัฐมีนโยบายปิดตลาดการค้าชาวแดง และย้ายช่องทางเข้าออกไปยังที่แห่งใหม่ ทำให้เส้นเขตแดนบริเวณที่เป็นด่านข้ามแดนมีการใช้กลไกรัฐเข้ามาควบคุมคนข้ามแดนและควบคุมสินค้าข้ามแดนอย่างเข้มงวดขึ้น พื้นที่พรมแดนจึงไม่ใช่เพียงแค่ด่านผ่านแดนตามความหมายของ Walker (1997) เท่านั้น แต่ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยกลับพบว่ามีการนำกลไกของรัฐเข้ามาใช้ควบคุมผู้คนและสินค้าข้ามแดน ซึ่งเป็นรูปแบบของกฎระเบียบของรัฐ (form of regulation) ที่ไม่เพียงแต่คอยควบคุมอยู่บริเวณด่านผ่านแดนเท่านั้น แต่ยังเข้าไปกำกับควบคุมในพื้นที่ตลาดป่าดงเบซาร์มาเลเซีย และตลาดอาเก็ตอีกด้วย

ประการที่สาม ในพื้นที่ป่าดงเบซาร์กลุ่มผู้ที่อพยพเข้ามาในพื้นที่และสามารถเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนได้เป็นกลุ่มแรกเป็นคนจีน แต่กลุ่มคนจีนกลับไม่ได้มีส่วนในการเป็นผู้นำในท้องถิ่น จะมีเพียงไม่กี่คนที่ปรินายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองป่าดงเบซาร์เท่านั้น กลุ่มคนจีนส่วนใหญ่ยังคงดำเนินชีวิตด้วยการค้าเป็นหลัก มีกิจการค้า และโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ สามารถกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีฐานะมั่นคงมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในพื้นที่ ส่วนกลุ่มคนไทยเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลในพื้นที่มากที่สุดสังเกตได้จากการใช้นามสกุลของกลุ่มคนไทยกลุ่มหนึ่งมาตั้งเป็นชื่อถนนในป่าดงเบซาร์ และในปัจจุบันคนไทยกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีฐานะเสียงและอำนาจในป่าดงเบซาร์นั่นคือการได้รับเลือกตั้งให้เป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองป่าดงเบซาร์ สำหรับกลุ่มมุสลิมถึงแม้จะเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด แต่ก็ยังเป็นกลุ่มที่ต้องต่อสู้ให้ได้มาซึ่งสถานภาพทางสังคม และสถานภาพทางเศรษฐกิจ จึงเห็นว่า กลุ่มมุสลิมบางคนได้เป็นรองนายกเทศมนตรีเทศบาลป่าดงเบซาร์ และส่วนใหญ่ได้เข้ามาทำการค้า นอกจากนั้นยังได้พยายามค้นหาช่องทางไปทำการค้าข้ามแดนในตลาดอาเก็ตป่าดงเบซาร์มาเลเซียในช่วงที่ภาวะเศรษฐกิจซบเซา สะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้กลุ่มมุสลิมจะเป็นกลุ่มที่มีสถานภาพทาง

สังคมและเศรษฐกิจน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในพื้นที่ก็ตาม แต่ในปัจจุบันแล้วจะพบว่ากลุ่มมุสลิมเป็นกลุ่มที่ได้พยายามต่อสู้ต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่สูงขึ้น

3. ประเด็นของการชนสินค้าข้ามแดน ผู้ค้ามุสลิมและผู้ขนส่งสินค้าข้ามแดนได้อาศัยกลวิธีที่หลากหลาย เช่น “กองทัพนมด” “การเตะเข้าเตะออก” และ “การยัดไส้” มาต่อรองกับเจ้าหน้าที่รัฐที่นำกลไกของรัฐมาปฏิบัติในพื้นที่ของการข้ามแดนได้โดยมีผลประโยชน์ร่วมกัน

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นในงานของ Wilson & Donnan (1999) ที่นำเสนอ subversive economy ไว้ในประเด็นของการลักลอบทำการค้าข้ามแดน รัฐมองว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ-ชาตินั้น แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้กลับค้นพบข้อแตกต่างจากงานวิจัยของ Wilson & Donnan (1999) ว่าโดยความเป็นจริงแล้วการลักลอบขนสินค้าข้ามแดนในความหมายของผู้ขนส่งถือเป็นกลวิธีของการต่อรองในการนำสินค้าข้ามแดน และถือเป็นการนำรายได้เข้าประเทศอย่างมหาศาล สินค้านั้นไม่ได้เป็นสินค้าผิดกฎหมาย เพียงแต่ไม่ได้ผ่านพิธีศุลกากรตามกฎหมายระเบียบปฏิบัติของการข้ามแดนเท่านั้น ซึ่งในบางครั้งเจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนร่วมรู้เห็นในการกระทำนั้น ๆ เพราะมีผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับกลุ่มคนที่ขนสินค้าข้ามแดนที่ใช้วิธีการปฏิสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการที่มีอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาอันยาวนาน

การค้าของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนต้องผ่านกฎระเบียบของรัฐที่นำมาใช้อย่างเข้มข้น แต่ในพื้นที่ป่าดงเบซาร์ที่เป็นข้อค้นพบของผู้วิจัยมิใช่เป็นเพียงต้องต่อรองกับกฎระเบียบกติกของรัฐ-ชาติเท่านั้น แต่ต้องต่อรองกับกฎระเบียบจากข้อกำหนดตามหลักการอิสลามอีกด้วย เช่น การค้าที่ต้องชั่งตวงวัดให้เต็ม การขายสินค้าเสื้อผ้าจะต้องเป็นเสื้อผ้าที่ไม่ตัวเล็กรัดรูปหรือสายเดี่ยว แต่อย่างไรก็ตามผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนบางคนได้พยายามหาทางออกโดยการต่อรองกับหลักการอิสลาม เช่น การชั่งตวงวัดผลไม้ใส่กระเช้าจะใช้วิธีการกะประมาณน้ำหนักเอง โดยไม่ได้สนใจถึงการทำตามหลักชั่งตวงวัดที่เป็นจริง เช่นเดียวกันการขายสินค้าเสื้อผ้าตัวเล็กรัดรูป สายเดี่ยวที่กำลังอยู่ในกระแสนิยม ผู้ค้าอธิบายให้ผู้ซื้อฟังว่า เราสามารถนำเสื้อผ้าเหล่านี้ไปสวมใส่ร่วมกับเสื้อผ้าตัวอื่นได้ การที่ผู้ค้าได้ดำเนินการค้าขายที่ต้องต่อรองเพราะมีความคิดและมุมมองว่าพื้นที่ของการข้ามแดนมีความเสี่ยงและมีแรงกดดันมากกว่าการค้าในพื้นที่ชุมชน ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ Walker (1997)

4. ประเด็นของการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมและการให้ความหมายสินค้าเสื้อผ้าของผู้สวมใส่

การอธิบายปรากฏการณ์การบริโภคสินค้าในบทความชิ้นนี้ ส่วนหนึ่งสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาของการบริโภคเข้ากับภาวะสมัยใหม่ (modernity) ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จนก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์มวลชน (mass product) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้ขับเคลื่อนการดำเนินชีวิตให้คล้อยตามการขยายตัวของกลไกตลาดจากท้องถิ่นหนึ่งสู่ท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่ง Daniel Miller ได้กล่าวถึงสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์และวัตถุที่แวดล้อมการดำเนินชีวิตของสังคมสมัยใหม่ไว้ว่า “...สิ่งเวียนอันดับแรกที่สำคัญสำหรับการเกิดขึ้นมาของความสัมพันธ์ทางสังคมสมัยใหม่เกิดขึ้นจากอิทธิพลอันสมดุลกันระหว่างวัตถุและการบริโภคที่มีปฏิสัมพันธ์กันในช่วงปลายศตวรรษที่แล้ว...” ข้อสังเกตของ Miller (1987) ทำให้เราแลเห็นว่า สัมพันธภาพระหว่างเราและสินค้าได้เข้ามามีบทบาทและกำกับวิถีชีวิตของเราที่ละเล็กละน้อย จนกระทั่งความสัมพันธ์ดังกล่าวได้หล่อหลอมรูปแบบทางวัฒนธรรมบริโภคขึ้น จนในที่สุดการบริโภคได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน (เกษม เพ็ญภินันท์ 2550, 5-6)

งานของ Miller (1987) สอดคล้องกับสิ่งที่ de Certeau (1984) เสนอไว้ใน The Practice of Everyday Life ว่า เขามีเป้าหมายหลักอยู่สองอย่างคือ อย่างแรก de Certeau ต้องการเน้นความสำคัญของการบริโภค ซึ่งเขาเห็นว่าผู้ใช้อย่างแนบแน่นกับเรื่องราวของ “ชีวิตประจำวัน” แม้แต่การผลิตสินค้าขึ้นมาชิ้นหนึ่งทั้งผู้ผลิต ผู้โฆษณา และผู้บริโภคต่างร่วมกันสร้างความหมายเป็นเครือข่าย (semantic networks) สินค้าประเภทเสื้อผ้าข้ามแดนก็เช่นเดียวกันได้ผ่านการบรรจุความหมายตั้งแต่กระบวนการผลิต การโฆษณา ผ่านสื่อรายการโทรทัศน์ และการบริโภคตามกระแสที่ผู้ผลิตต้องการให้เป็น (du Gay 1997) นอกจากนั้นในกระบวนการบริโภค ผู้บริโภคในระดับแม่ค้าข้ามแดนก็เป็นกลไกหนึ่งในการผลักดันให้มีการบริโภคสินค้าเสื้อผ้าข้ามแดนในสไตล์แฟชั่นโดยการเป็นตัวกลางในการนำสินค้าข้ามแดนดังกล่าวมาวางจำหน่ายในช่วงเวลาที่ทันสมัย ทันเวลาในขณะนั้นด้วย

ผู้วิจัยพบว่า การค้าขายเสื้อผ้าที่ผลิตในไทยมีรูปแบบทันสมัย ตัวเล็ก รัดรูป ไม่เพียงแค่อัดผ่านสไตล์แฟชั่นที่เป็นวัฒนธรรมข้ามถิ่นจากไทยมายังผู้บริโภคที่อยู่ในเขตแดนมาเลเซียเท่านั้น แต่การแสดงความหมายผ่านการใส่เสื้อผ้าที่นำเข้าจากไทยยังกลายเป็นกระบวนการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ และต่อรองทางศาสนา ในขณะเดียวกันสินค้าที่มาจากไทยถูกใช้เป็นเครื่องหมาย (marker) ถึงความทันสมัย เมื่อเทียบกับสังคมมาเลเซียที่สวมใส่เสื้อผ้าใน

วัฒนธรรมมุสลิมที่เป็นลักษณะเรียบง่าย คือเสื้อตัวยาว แขนยาว ไม่เน้นส่วนเว้าส่วนโค้ง

การสวมใส่เสื้อผ้าที่มาจากไทยถือว่าเป็นสินค้าที่มาจากต่างประเทศ เนื้อผ้ามีคุณภาพดี รูปแบบอยู่ในช่วงที่กำลังเป็นที่นิยม เพราะเสื้อผ้าที่ผ่านกระบวนการผลิตจากผู้ผลิตได้สร้างความหมายว่าเป็นรูปแบบที่ทันสมัยมีสไตล์ ทั้งนี้จากการส่งผ่านข้อมูลผ่านสื่อสัญญาณโทรทัศน์ข้ามเขตแดนรัฐ-ชาติ รายการโทรทัศน์ในลักษณะเกมโชว์หรือละครของไทยส่งผ่านการแต่งกายของตัวละคร หรือพิธีกร ดารา นักร้องในลักษณะของความทันสมัย ดูดีมีสไตล์มายังบ้านเรือนของประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนของประเทศมาเลเซีย (อัมพร จิรัฐติกร 2550) ทำให้เห็นถึงการเดินทางของสินค้าที่สามารถส่งผ่านรูปแบบและสไตล์มายังผู้บริโภคได้อย่างทันสมัยทันเวลา การที่ผู้บริโภคชาวมาเลเซียนิยมบริโภคสินค้าที่นำเข้าจากไทยจึงเป็นสิ่งหนึ่งที่บริโภคความทันสมัย เพราะการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศไทยบ่งบอกถึงสินค้าที่มีคุณภาพที่ดีกว่าประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ เช่น พม่า ลาว

ในงานของ Doorairajo (2002) ได้อธิบายถึง การที่เด็กหนุ่มนาญต้องออกจากหมู่บ้านเพื่อเดินทางไปทำงานที่ร้านต้มยำกุ้งในมาเลเซีย ซึ่งเป็นที่นิยมของคนมาเลเซีย การรับประทานอาหารในร้านต้มยำกุ้งของคนมาเลเซียเป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและชนชั้น ทั้งนี้เนื่องจากการออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านจะต้องเป็นคนมีฐานะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกินอาหารในร้านค้าที่เป็นของคนไทยซึ่งเป็นสินค้านำเข้าจากต่างประเทศต้องเป็นผู้ที่มีกำลังซื้อมาก และวัฒนธรรมการกินของคนมาเลเซียส่วนใหญ่จะนั่งกับพื้นและใช้มือเปิบ แต่การนั่งรับประทานอาหารตามร้านต้มยำกุ้งจะต้องนั่งบนโต๊ะและใช้ช้อนส้อมในการรับประทาน ซึ่งเป็นเครื่องหมายของการยกระดับสถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้น

เช่นเดียวกันผู้ที่สวมใส่สินค้าเสื้อผ้าที่มาจากไทยของกลุ่มมาเลเซียถูกจำแนกชนชั้นหรือสถานภาพของผู้บริโภคตามแนวคิดของ Bourdieu (1984) ทำให้ผู้ที่เลือกซื้อหรือผู้สวมใส่สินค้าเสื้อผ้าจากไทยได้แบ่งแยกตนเองออกจากผู้อื่น หรือกลุ่มอื่น ถือเป็นการสร้างพรหมแดนในการบริโภคสินค้าซึ่งกลายเป็นอัตลักษณ์ทางสังคมของผู้สวมใส่ได้สร้างความหมายให้กับการสวมใส่เสื้อผ้าของตนเองว่า เป็นผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคมสูงกว่าเพื่อนบ้านกลุ่มเดียวกัน แต่ในขณะเดียวกันอัตลักษณ์มุสลิมที่ปรากฏให้เห็นมิได้หยุดนิ่งตายตัวแต่เลื่อนไหลได้ตามสถานการณ์ บางครั้งการแต่งกายเพื่ออำรงชาติพันธุ์ได้ถูกนำมาใช้ในการแสดงตัวตนว่า ข้าคือมุสลิมเพื่อแยกความแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ในโอกาสที่เป็นพิธีการ เช่น พิธีแต่งงาน ฮารีรายอ และในพื้นที่สาธารณะที่อยู่นอกบ้าน เช่น ผู้หญิงจะสวมฮิญาบ

เสื้อตัวยาวแขนยาว กระโปรงยาวหรือกางเกงขายาวไปในงานพิธีต่าง ๆ ผู้ค้าที่ค้าขายสินค้าก็เช่นเดียวกันสวมเสื้อผ้าตามแบบมุสลิม แต่เนื่องจากภาวะความทันสมัยได้เข้ามาแทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน จึงทำให้เห็นว่า บนเครื่องแต่งกายที่เป็นฮิญาบซึ่งแสดงความเป็นตัวตนมุสลิมกลับมีเครื่องประดับระยิบระยับ สีสดใสสวยงาม การตัดเย็บที่มีรูปแบบลวดลายลีลาทันสมัยเหล่านี้ประดับอยู่ในเสื้อผ้าและการแต่งกายของมุสลิมที่ดูเคร่งขรึม ทำให้เห็นถึงการต่อรองระหว่างความทันสมัยกับความความเป็นมุสลิมที่เคร่งครัดตลอดเวลา

ในขณะที่มุสลิมตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยทำงาน กลับข้ามพรมแดนทางชาติพันธุ์กลับไปกลับมาได้อย่างง่ายดายผ่านการแต่งกาย กรณีที่เมื่ออยู่ที่บ้านกลุ่มมุสลิมเหล่านี้จะแต่งกายสวมเสื้อผ้าเรียบง่ายมีการคลุมผม แต่เวลาอยู่นอกบ้านในกลุ่มเพื่อน ๆ หรือในที่ทำงานบางคนกลับแต่งกายตามแบบสังคมส่วนใหญ่ เช่น การสวมเสื้อยืดแขนสั้น นุ่งกระโปรงสั้น นุ่งกางเกงขาสั้น และสวมเครื่องแบบของที่ทำงานซึ่งเป็นเสื้อแขนสั้น และกระโปรงยาว ไม่สวมฮิญาบหรือบางคนสวมเครื่องแบบของที่ทำงานและสวมใส่ผ้าคลุมผมด้วย

สินค้าสมัยนิยมนอกจากผู้ผลิตจะผลิตเสื้อผ้าเหล่านี้ออกวางตลาดแล้วยังให้คุณค่าทางด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคม เพราะเหตุใดผู้วิจัยจึงมองว่าสินค้าเสื้อผ้าสมัยนิยมที่นำเข้าจากไทยจึงให้คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคม ทั้งนี้เนื่องจากในวัฒนธรรม และสังคมมาเลเซียผู้คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม วิถีปฏิบัติจึงต้องอาศัยหลักทางศาสนาในการปฏิบัติตนควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเชื่อ ความคิด ประเพณีพิธีกรรมในชีวิตประจำวัน แม้แต่การแต่งกาย การกินอาหาร การดำเนินธุรกิจการค้าจึงต้องตั้งอยู่ในวิถีแห่งอิสลาม การที่ผู้บริโภคได้รับสื่อข้ามเขตแดนที่มองเห็นผู้สวมใส่เสื้อผ้าของตัวละครไทย หรือพิธีกรในรายการเกมโชว์ ดารา นักร้องอันเป็นที่ชื่นชอบ และกำลังเป็นที่นิยมของวัยรุ่นไทย การที่มาเลเซียได้สวมใส่เสื้อผ้าที่ส่งผ่านคุณค่าในลักษณะสไตล์สมัยนิยมจึงถือว่าได้บริโภคความทันสมัยทัดเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคมไทย ซึ่งผู้บริโภคมองว่าเป็นการยกระดับสถานภาพทางสังคมของตนเองให้สูงกว่าคนอื่นที่อยู่ในสังคมเดียวกัน เช่นเดียวกับการรับประทานต้มยำกุ้งในภัตตาคารของคนไทยของมาเลเซียในงานของ Doorairajo (2002)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยได้ข้อเสนอแนะใน 2 ประเด็นคือ

ประเด็นแรก คือ ข้อเสนอแนะในเชิงองค์ความรู้ จากงานวิจัยพบว่า เป็นการสร้างองค์ความรู้ในเรื่องพื้นที่ชายแดน และพื้นที่ของการข้ามแดนซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันที่มีความเสี่ยง อ่อนไหวเปราะบางและชีวิตของผู้คนทั้งสองด้านของเขตแดนโดยเฉพาะจากฝั่งไทยต้องต่อสู้จากแรงกดดันจากการค้าข้ามแดน มากกว่าอีกด้านหนึ่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตผู้คนที่ต้องต่อสู้ต่อรองกับกฎระเบียบของรัฐ-ชาติ และหลักการของอิสลาม จึงทำให้มองเห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซับซ้อนและหลากหลาย รวมถึงยุทธวิธีของผู้คน ผู้ค้าที่อยู่ภายใต้ปฏิบัติการประจำวัน

การที่ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริโภคชาวมาเลเซียได้หันมานิยมบริโภคสินค้าข้ามแดนเนื่องจากการไหลบ่าของผู้คน สินค้า สื่อเทคโนโลยี และอุดมการณ์ จากพื้นที่ของไทยไปยังพื้นที่ของมาเลเซีย ดังนั้นมุมมองในเรื่องของเสื้อผ้าของไทยจึงเป็นเรื่องราวของ “ความทันสมัย” ที่สามารถ “ยกระดับสถานภาพทางสังคม” ของผู้สวมใส่ได้ แต่ในทางกลับกันกลับพบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้คนในแต่ละประเทศแตกต่างกันเป็นตัวแปรที่สำคัญ ที่ทำให้เกิดการไหลบ่าของผู้คน สินค้า สื่อเทคโนโลยี อุดมการณ์จากอาณาบริเวณพื้นที่ที่มีฐานทางเศรษฐกิจของประเทศต่ำกว่าไปสู่พื้นที่ที่มีฐานทางเศรษฐกิจของประเทศที่สูงกว่า ซึ่งมีกำลังซื้อได้มากกว่า

ประเด็นที่สอง ข้อเสนอแนะของการประยุกต์ใช้ประโยชน์จากรัฐ นั่นคือ รัฐควรมีมุมมองที่ดี ยอมรับและเข้าใจต่อผู้ค้ามุสลิมข้ามแดน แรงงานรับจ้าง ผู้ขนส่งสินค้าข้ามแดนที่เข้าถึงโอกาสได้ไม่เท่าเทียมกัน จึงทำให้พยายามปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันตลอดเวลา เพื่อให้สามารถอยู่รอดได้จากภาวะความเสี่ยงที่เขาเหล่านั้นถูกกระทำ การเข้าใจบริบทของชุมชนชายแดน และการข้ามแดนที่มีความซับซ้อน แตกต่างหลากหลายจะทำให้การทำงานของรัฐง่ายขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เกษม เพ็ญภินันท์. (2550). สู้พรมแดนความรู้...เรื่องวัฒนธรรมการบริโภค: ความเป็นปกติวิสัยของการบริโภควัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน. ใน *สู้พรมแดนความรู้เรื่องวัฒนธรรมบริโภค*. (หน้า 1-92). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2541). *เอกสารการสัมมนาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนภาคใต้ (ไทย-มาเลเซีย) วันที่ 28 มีนาคม 2541 ณ โรงแรมเจ.บี. หาดใหญ่ สงขลา*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- จารุณี จันทร์ลอยนภา, เอื้อมพร วงศ์จันทร์ และพรอนงค์ ภาพชนะนะ. (2549). *มุสลิมก็มีหัวใจ*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- อัมพร จิรัฐติกร. (2550). ละครไทยเปลี่ยนเสียงไต: การเมืองเรื่องของการบริโภค กรณีศึกษาการบริโภคสื่อข้ามพรมแดนของชุมชนไทใหญ่ในรัฐฉานประเทศพม่า. ใน *การเดินทางของสินค้าสมัยใหม่*. (หน้า 1-38). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- Appadurai, A. (1986). *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective* Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taster*. London: Routledge.
- de Certeau, M. (1984). *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Doorairajo, S. D. (2002). *No Fish in the Sea: Thai Malay Tactics of Negotiation in a Time of Scarcity*. Dissertation. Harvard: Harvard University.
- du Gay, P. (1997). *Doing Cultural Studies: the Story of the Sony Walkman*. London: Sage in Association With the Open University.
- Lionnet, F. & Shih, S. (2005). Introduction: Thinking Through the Minor Transnationally. in Francoise Lionnet and Shu-mei Shih (eds.) *Minor Transnationalism*. (pp. 1-23). London: Duke University Press.
- Miller, D. (1987). *Material Culture and Mass Consumption*. Oxford: Blackwell.

Walker, A. (1997). *The Legend of the Golden Boat: Regulation, Transport and Trade in North-Western Laos*. Dissertation. Australia: The Australian National University.

Wilson, M.T. & Donnan H. (1999). *Borders Frontiers of Identity, Nation, and State*. Cambridge: Cambridge University Press.

สัมภาษณ์

จ.ส.ต.ไธพนธ์ สุดา (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดฉะ ๒๕๔๙ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2549.

ด.ต.จรัญ ชลธิ์ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดฉะ ๒๕๔๙ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ด่านศุลกากร เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549.

ด.ต.สารี มะแซ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดฉะ ๒๕๔๙ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ด่านศุลกากร เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2549.

ด.ต.สุณีย์ เจ๊ะรุ่ง (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดฉะ ๒๕๔๙ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองปางเบซาร์ไทย เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2549.

ด.ต.สุรศักดิ์ มนต์รี (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดฉะ ๒๕๔๙ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ด่านตรวจคนเข้าเมือง ปางเบซาร์ เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2549.

ด.ต.อนงค์ จะโรรัมย์ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดฉะ ๒๕๔๙ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองปางเบซาร์ไทย เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2549.

ดลเล้าะ รุ่งเรือง (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดฉะ ๒๕๔๙ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านค้าในตลาดอาเก็ดปางเบซาร์มาเลเซีย เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2549.

พาตีเยาะ มะแซ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดฉะ ๒๕๔๙ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านค้าเสื้อผ้าในตลาดอาเก็ด ปางเบซาร์มาเลเซีย เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2548

มะฮะนาม (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดฉะ ๒๕๔๙ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถานีรถไฟร่วมปางเบซาร์ไทย-มาเลเซีย เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2549 และ วันที่ 20 สิงหาคม 2549.

มายาวี เลาะเหม (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดฉะ ๒๕๔๙ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านค้าเสื้อผ้า Majavee House ในตลาดปางเบซาร์มาเลเซีย เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน และ 2 กรกฎาคม 2549.

ยาตี สาละ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดจา บุญปรากฏ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ไต่บันไดในตลาดอาเก็ดปาดังเบซาร์มาเลเซีย เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2549.
เรียนฮ้อง สุวรรณ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดจา บุญปรากฏ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ไต่บันไดในตลาดอาเก็ดปาดังเบซาร์มาเลเซีย เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2549.
สาธ สุวรรณ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดจา บุญปรากฏ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่คิวรถรับจ้างในปาดังเบซาร์มาเลเซีย เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2549.
สายสุดา หมาน (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดจา บุญปรากฏ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ไต่บันไดในตลาดอาเก็ดปาดังเบซาร์มาเลเซีย เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2549.
อดุลย์ เจาะเหม (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์, เกิดจา บุญปรากฏ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่ตลาดปาดังเบซาร์ไทย เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2549.